

Зінченко С.В. Роль психолого-педагогічної підготовки у професійному розвитку вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Зінченко С.В. // Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. “Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи” 15 травня 2017 р., м. Запоріжжя / гол. кол. Ястребова В.Я. – Запоріжжя, 2017. – Вип. 2(28), частина друга. – без нумерації сторінок [Електронний ресурс]. – URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6QknaQCh-IHUUotc1h1MIQ4d3c/view> (0,3 др. арк.).

**РОЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Зінченко С. В.

Україна, м. Київ, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук України

На сучасному етапі розвитку суспільства триває пошук оновлення систем освіти, що забезпечують перехід від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта через все життя». Тому на сучасному етапі все більше уваги приділяється розвитку сфери освіти дорослих. Освіта дорослих є невід’ємною складовою неперервної освіти. Відповідно головний суб’єкт у цій системі – доросла людина. Дорослі, які навчаються, мають різні рівні освіти, різноманітні потреби та інтереси. Цей ресурс є підґрунтям для побудови індивідуальної освітньої стратегії, результатом якої повинна стати внутрішня інновація, що сприяє досягненню особистісних і професійних цілей дорослої людини.

Глибинна сутність освіти дорослих полягає в привласненні людиною індивідуально прийнятних шляхів і засобів, використовуючи які вона може реалізувати власне покликання. Дорослий, що навчається, повинен оволодіти способами самодетермінації, самоактуалізації і самореалізації (особистісно-професійного творення). Перш за все, він повинен усвідомити як найважливіші цінності свою професію, власний життєвий шлях. Він повинен уміти

створювати індивідуальну систему професійних цінностей, в якій важливе місце займає він сам, його сталий професійний розвиток. Самодетермінація – складний для дорослої людини процес. Від стихійного способу професійного самовизначення людина повинна перейти до глибоко усвідомленого. Сутність суб'єктного підходу до освіти дорослої людини полягає у підборі шляхів і засобів психолого-педагогічного супроводу становлення її професійної індивідуальності, формування високих показників рівня суб'єктного контролю як однієї з кінцевих значущих задач.

Тому одним із головних результатів освіти та самоосвіти вчителів загальноосвітніх навчальних закладів повинне стати розуміння того, що саме від них найбільшою мірою залежить їх подальший професійний розвиток. Сучасний етап освіти дорослих характеризується оновленням змісту, пошуком нових форм, методів організації навчального процесу. Метою психолого-педагогічної підготовки вчителів є сприяння гуманізації освітнього процесу, здійснення адаптації до предметно-професійного і соціального середовища. Психолого-педагогічна підготовка є основою творчої педагогічної діяльності. Відтак психолого-педагогічна підготовка вчителів вимагає відповідального і копіткого ставлення.

У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема активності вчителів у процесі власного професійного становлення, фундаментальною умовою якого є поступове усвідомлення можливості й необхідності позитивних змін особистості, постійного вдосконалення як професіонала. Психолого-педагогічна підготовка підсилює орієнтацію на кінцевий результат – формування особистості фахівця, його морального і творчого потенціалу, досягнення нового стану – потреби в постійному самовдосконаленні та поповненні знань, умінь і навичок в освоєнні професійної культури [6, с. 74].

Орієнтація освіти дорослих вимагає формування професійного мислення, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських і професійних цінностей. У зв'язку з цим виникає проблема в організації такої підготовки вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, яка б забезпечувала

цілеспрямоване формування необхідного рівня усвідомлення і розвитку їх професійно-педагогічної спрямованості. Адже спрямованість є однією із основних якостей особистості, формою прояву її соціальних і моральних ціннісних орієнтацій. Вона визначає основні напрями дій, що обумовлено актуальними потребами, інтересами, мотивами.

Індивідуально-особистісна спрямованість – це система властивостей і якостей особистості, що взаємодіють у професійному становленні. Її мета – сформувати у вчителів позитивне ставлення до педагогічної професії та систему професійно-педагогічних цінностей. Тобто, успіх педагогічної діяльності залежить і від особистісних якостей, зокрема від специфічної спрямованості психічних процесів і властивостей [5, с. 38-39]. Індивідуально-особистісна спрямованість є підґрунтям для формування професійної спрямованості. Їх розвиток сприяє формуванню у вчителів соціальної спрямованості, що є основою успішного здійснення ними професійної діяльності. Індивідуально-особистісна спрямованість уособлює виявлення та розвиток особливостей індивідуально-пізнавальних процесів; формування здібностей і професійно вагомих якостей особистості; оволодіння методами самопізнання, самовдосконалення та самовиховання.

На думку І. Богданової [3, с. 61-62], соціальна спрямованість є установкою на виконання соціального замовлення суспільства щодо формування особистості; формування системного світогляду як сукупності уявлень, що сприяють пошуку правильних рішень різноманітних суспільних проблем; оволодіння системою суспільних і міжособистісних відносин; впровадження інновацій. Професійна спрямованість – установка на засвоєння системи знань, педагогічного досвіду, надбань світової та національної культури; формування самосвідомості як усталеного ставлення до професії, що виявляється в системі мотивів, особистісних поглядів і цілей; оволодіння системою основ наук, вміннями та навичками; оволодіння технологією, основами педагогічної майстерності; формування професійної культури діяльності як культури спілкування, культури мови, саморегуляції, зовнішнього вигляду. Професійна

спрямованість вчителів є однією з інтегральних якостей, в якій взаємодіють професійні наміри, інтереси та нахили, а також мотиви вибору й отримання професії.

Тому важливо враховувати принципи системного підходу у процесі навчання. Основним серед них є принцип цілісності. Він зумовлений розумінням навколишньої дійсності та дає уявлення про наявність зв'язків між елементами, явищами у природі й суспільному житті. Сутність цілісності полягає у підпорядкуванні всіх компонентів навчального процесу формуванню цілісної особистості вчителів. Цілісність можна розглядати на різних рівнях, зокрема: всього навчального процесу; циклу навчальних дисциплін; окремо взятої навчальної дисципліни; одиниць знань, що засвоюються. Водночас цілісність педагогічного процесу потрібно враховувати на стадії розробки навчальних планів, програм тощо [7, с. 131].

Відповідно психолого-педагогічна підготовка вчителів здійснюється на двох рівнях, на основі інтеграції гуманітарних, фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін (рис. 1).

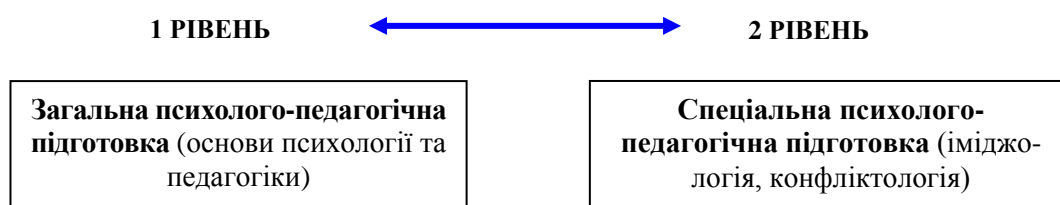

Рис. 1. Наступність психолого-педагогічної підготовки

У процесі розробки програм психолого-педагогічного циклу потрібно враховувати три провідні методичні прийоми (рис. 2).

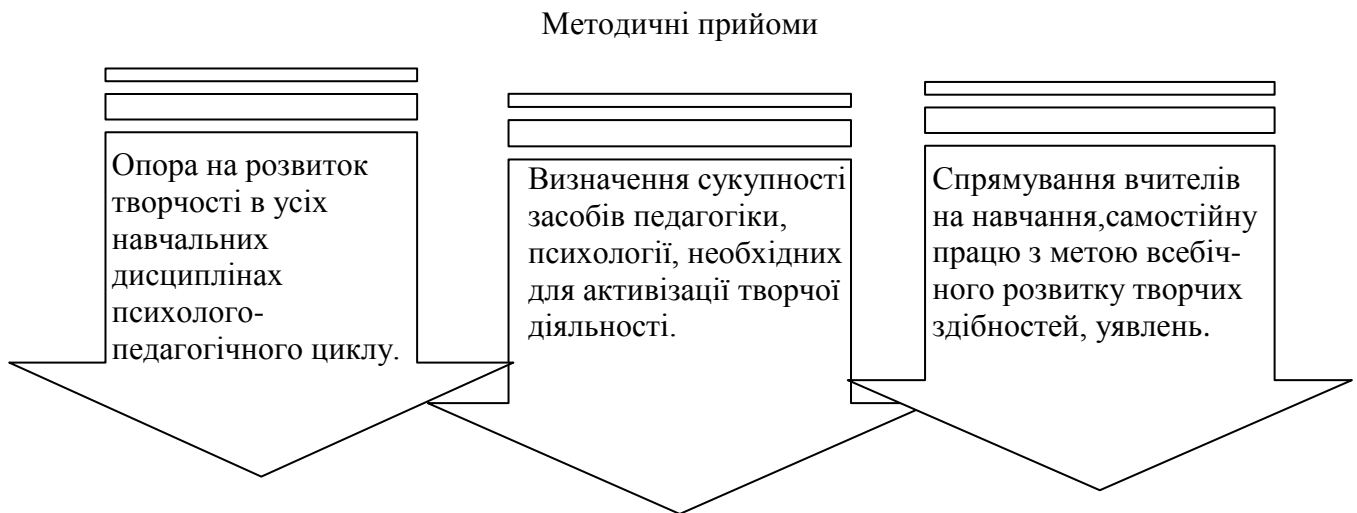

Рис. 2. Основні методичні прийоми при розробці програм психолого-педагогічного циклу

Дотримання методичних принципів у процесі викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу сприятиме готовності успішного здійснення професійної діяльності вчителями.

Таким чином, виникає проблема цільового спрямування освіти дорослих на особистісно орієнтовану освіту. Керуючись принципом гуманізації освіти, вчителі «повинні розвивати педагогіку співробітництва як важливий інструмент реалізації цього принципу» [8, с. 33].

Сутність особистісно орієнтованого навчання та шляхи його реалізації висвітлено у працях Г. Ахметжанової, О. Копилової, П. Сікорського, І. Якиманської. Особистісно орієнтоване навчання – це навчання, центральною фігурою якого є особистість, її самобутність, самоцінність: суб’єктивний досвід кожної особистості спочатку розкривається, а потім узгоджується із змістом навчання [2, с. 100-101]. Такий вид навчання є принциповою умовою підготовки вчителів. З огляду на вищезазначене, мета освіти дорослих полягає у наданні вчителям індивідуальної допомоги у набутті ними таких якостей особистості: готовність діяти, адаптуватися до середовища, проявляти настирливість і протистояти негативним впливам, вдосконалювати творчий потенціал. Також необхідно забезпечити пізнання реальності шляхом засвоєння емоційно-духовного досвіду людства. Відповідно до принципової установки на

особистісну орієнтацію навчання, людина – це не тільки рушійна сила суспільного прогресу, але і його вища мета. Педагогічна діяльність як рід суспільної діяльності відображає ставлення у системі «людина-людина». Вона є базовою серед видів діяльності та передбачає «відтворення людини-особистості». Тобто, родовою функцією соціальної системи є педагогічна функція, а педагогічна діяльність означає реалізацію цієї функції. Структуру педагогічної функції представлено у вигляді схеми (рис. 3) [1, с. 11].

Рис. 3. Структура педагогічної функції

Функціональний блок «навчання» передбачає формування у людини здібностей і нових форм діяльності шляхом набуття знань та вмінь. Функціональний блок «розвиток» спрямовано на створення умов адаптації людини у нових непередбачених ситуаціях і способах діяльності. Для успішного розвитку людини необхідне виховання, що полягає у формуванні позитивного відношення до оточуючого середовища. Тому блок «виховання» – функціональний блок, що дозволяє людині усвідомити культурний простір та ідентифікувати себе з тією чи іншою культурою.

Таким чином, до технологій особистісно орієнтованої освіти висувається ряд істотних вимог: вибір змісту та способів навчання, діалогічність, діяльнісно-творчий характер, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку, надання вчителям необхідного простору дій з метою прийняття самостійних рішень [4, с. 120]. Таким чином, освітній процес спрямований не тільки на теоретичну і практичну підготовку, але й на самоосвіту, самовиховання, і, в кінцевому результаті, – на стимулювання саморозвитку особистості.

Отже, сфера освіти дорослих, завдяки своїй гнучкості, оперативності є тією сферою освітньої практики, яка сприяє вирішенню соціально-економічних, технологічних і культурних проблем суспільства в умовах дефіциту засобів, часу і кадрів. Тому нові соціально-економічні і духовні умови розвитку суспільства вимагають розширення і поглиблення сфери освітніх послуг, що надаються дорослому населенню. Це вимагає подальших наукових досліджень щодо психологічних засад особистісного розвитку та технологій навчання дорослих.

Література:

1. Ахметжанова Г.В. Формирование готовности к педагогической деятельности / Г.В. Ахметжанова // Профессиональное образование.– 2003. – № 1. – С. 11.
2. Бешевец Л.В. Особистісно орієнтований підхід у процесі формування професійної відповідальності майбутніх педагогів / Л.В. Бешевец, О.М. Копилова // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр. – Кривий Ріг, 2004. – № 8. – С. 100-101.
3. Богданова І.М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя: [монографія] / І.М. Богданова. – О: Маяк, 1998. – 284 с.
4. Бондаревская Е.В. Основные положения концепции качества личностно-ориентированного образования / Е.В. Бондаревская // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр. / Криворіз. держ. пед. ун-т. – Кривий Ріг, 2004.– № 8. – С. 117-124.
5. Кацова Л. І. Формування професійного інтересу у майбутніх учителів у процесі педагогічної практики: дис. канд. пед. наук.: 13.00.04 / Кацова Лариса Іванівна. – Х., 2005. – 202 арк.: рис. – бібліогр.: арк. 159-184.
6. Серьожникова Р.К. Развитие особистісно творчого потенціалу майбутнього вчителя / Р.К. Серьожникова // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / НМЦ вищої освіти України. – К., 2006. – Вип. 43. – С. 74-78.

7. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів: [монографія] / Л.О. Хомич. – К.: Магістр-S, 1998.– 199 с.
8. Шевченко О. Запорука формування конкурентоспроможної особистості / О. Шевченко // Освіта. Технікуми, коледжі. – К., 2004. – № 4 (10). – С. 33-34.